

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער

133

חשוון תשע"ו
נובמבר 2015

על ספר היום

הנשיא ה-5 של מדינת ישראל איש מעש ורואי, אהב אדם

מבוא

"אין זה ספר היסטוריה ולא ספר של וידוי, אלא סיפור חיים של אדם שלמזלו חי בתקופה היסטורית בתולדות עם ישראל וגם זכה להשתלב במידה מסוימת במעשים הגורליים." כך כתב יצחק נבון בהקדמה לספרו "כל הדרך – אוטוביוגרפיה" (2015).

סיפור חייו של יצחק נבון שזור בקורותיה של מדינת ישראל. בפועלו תרם והשפיע על החברה והתרבות הישראלית, פעל לקירוב לבבות בין העדות ולהידברות עם הציבור הערבי.

יצחק נבון, יליד ירושלים, נמנה עם מגיני העיר במלחמת העצמאות. כיהן כמנהל לשכתם של ראשי הממשלה משה שרת ודוד בן גוריון.

ב-1978 נבחר לנשיא החמישי של מדינת ישראל וזכה לאהדה ציבורית עצומה בהיותו איש נעים הליכות, אשר דאג לערי הפיתוח, להתיישבות העובדת וליישובי המיעוטים והיה מקובל על כל שכבות העם.

בשנים 1984-1990 התמנה לשר החינוך. הנהיג את חובת הוראת השפה הערבית לתלמידים היהודים בבתי הספר הממלכתיים, יזם את מפעל "סל תרבות" וחזק את הנחלת מורשת יהדות המזרח וחינוך לדמוקרטיה ולדו-קיום בין יהודים וערבים.

לצד היותו פוליטיקאי היה גם איש ספר שביצירות שכתב בולט "בוסתן ספרדי", מחזה שתרם רבות לטיפוח שפת הלאדינו ותרבותה.

"מדינת ישראל איבדה בן אהוב, נשיא של העם, שמעולם לא ראה עצמו מורם מעם אך עיני כולנו נישאו אליו בהערכה ואהבה" – מדברי ההספד של ראובן ריבלין, נשיא המדינה.

נזכור את יצחק יצחק נבון, איש מעש ורוח, איש חינוך ומדינאי שוחר שלום, אוהב אדם באשר הוא אדם.

מטרות

- להכיר ולהוקיר את פועלו של יצחק נבון, נשיא המדינה ה-5, שר החינוך, איש הרוח והמעש.
- להעלות קווים לדמותו ולהכיר את הערכים שאפיינו אותו.

מהלך הפעילות

המנחה יפתח ויאמר מספר מילים על יצחק נבון הנשיא ה-5 שהלך לעולמו ב-7 לנובמבר 2015 והוא בן 94.

למנחה, להלן קישור לכתבה מהתכנית [חלום לים התיכון](#) – יצחק נבון ושמעון פרנס מסיירים בסמטאות ילדותו של נבון בירושלים (22 דק').

מצורפים קטעים מדברים שאמרו עליו ודברים שאמר.

ניתן לבחור קטעים שונים ולהתייחס לשאלות הבאות:

1. מה בדמותו ובפועלו של יצחק נבון הרשים אתכם במיוחד? נמקו.
2. בחרו את המשפטים או את הקטעים שלדעתכם משקפים את דמותו ואת תרומתו למדינה, לחברה ולתרבות הישראלית.
3. במה ייחודו של יצחק נבון כמנהיג ומהם הערכים שהנחו אותו בחייו? מה תאמצו לחייכם מאישיותו ומפועלו?

דברים שאמרו עליו

הנשיא ראובן ריבלין - במסלול חייו צעד יצחק יד ביד עם מדינת ישראל. פעם אחר פעם נמצא שם - בצמתים המשמעותיים בתולדותיה של המדינה. תמיד במקום משמעותי: כמפקד וכאיש מודיעין, כיועץ וכנושא משרה...כאישיות ממשלתית חינוכית בכירה, כשר וכנשיא. בכל צומת נותר חותם אופיו המיוחד, מלווה, מכונן ומעצב...

יצחק נבון ז"ל יצר סגנון והווי חדשים של נשיאות. יצחק היה אדם אציל, אריסטוקרט ללא גינונים, נשיא שבא מן העם, והעם העריך ואהב אותו מאוד. יצחק היה איש רוח ומעש, שעסק לצד בן גוריון בהקמת המדינה וביסוסה, ויצר את אחת היצירות המשמעותיות בתרבות היהודית והארצישראלית, "בוסתן ספרדי", שהפכה לאבן דרך בתרבות הישראלית.

שמעון פרס, נשיא המדינה לשעבר - אנחנו נפרדים מאחד מבניה הנפלאים ביותר של עמנו. הוא נשא בחובו את חוכמת הדורות ושר בליבו את שירתה הנהדרת של העיר ירושלים... הוא היה מספר סיפורים שאין כדוגמתו וסופר בזכות עצמו. ראיתי אותו משרת כמנחיל השפה העברית, כמחבר ומקרב רחוקים...יצחק לעולם יזכיר לי את ירושלים על עומק יופי, על גיוון סמטאותיה, על היותה עיר כל כך מיוחדת...

בנימין נתניהו, ראש הממשלה - תמיד התרשמתי מעומק השכלתו, מפתיחותו לבריות ומאהבתו העמוקה לעם ישראל ולמורשתו...

נבון, כמזכירו של דוד בן גוריון, כשר חינוך וכנשיא המדינה, היה שותף מלא לעיצובה של ישראל כמדינה חופשית, יהודית ודמוקרטית...כנשיא, סופר ומחזאי פעל נבון לקירוב לבבות בין עדות ישראל, להנצחת יהדות ספרד ולהכרת תולדות ירושלים בה נולד והתגורר כל חייו. נבון ייזכר כאחד מאצילי האומה וכאחד מבכירי בניה. יהי זכרו ברוך.

יצחק הרצוג, ראש האופוזיציה - נבון הקדיש את חייו למען מדינתנו והיה נשיא אהוב ונערץ על עמו. פועלו התרבותי, החינוכי והלאומי מהווה מורשת של חתירה לצדק חברתי, לשלום ולאחוה בין העמים.

ח"כ יאיר לפיד - הוא היה אדם מאחד ונשיא מאחד. כולם הוזמנו לבוסתן הספרדי. כולם חיו שם יחד. הוא ייצג קול מתון, מכבד, מחבק, שחסר כל כך בימים אלה. 'הקיצוניות שלנו תהיה בעוכרינו', אמר בדאגה בראיון שנתן בשנה שעברה. הצורך לעבוד כל הזמן על איחוד העם ולהתייצב ללא חשש מול הקיצוניים מימין ומשמאל הוא הציווי שמשאיר לנו הנשיא החמישי בלכתו מאיתנו.

יולי אדלשטיין, יו"ר הכנסת - נבון היה מלח הארץ, איש אשכולות, איש ירושלים ואיש תרבות שתורם רבות להעלאת קרנה של מורשת יהדות ספרד. בשנותיו הרבות כנבחר ציבור וכנשיא ייזכר נבון בעיקר כמי שהשקיע את כל מרצו בחינוך ובגישור בין הדתות, העדות והמגזרים בחברה. הכנסת וחבריה לדורותיהם מרכינים ראש לזכרו.

ח"כ עמיר פרץ - הלך מאיתנו איש אוהב אדם שתמיד עמד לצד הפריפריות החברתיות ותמיד ראה את האדם באשר הוא ללא הבדל דת, גזע או מין. אני שולח תנחומים למשפחה שנפרדת מאיש שכל העם אהב.

דברים שאמר

ילדותי

אני נולדתי בנחלת שבעה וגדלתי שם עד גיל שלוש. אני זוכר את סבא שלי, שהיה רב, ואני זוכר שהיה מריח טבק, היה לו פעמון וכשרצה לשתות היה מצלצל בפעמון ואחי ואני היינו מתחרים מי יגיש לו את הקפה, את התה או את המים וזכינו לחיבוק ולנשיקה מסבא מעוטר זקן.

בספרו "כל הדרך" הוא מספר על ילדותו בשייך באדר, שכונה ערבית-יהודית ענייה: העוני לא פגע בגאוה, כשאתה רעב איש מבחוץ לא יוכל להבחין בכך, אך כאשר בגדיך אינם נקיים כולם רואים.

ירושלים

זה צליל הבא ממרחקים. ירושלים ידעה 36 מלחמות. יש ערים אחרות שבהן שומעים רעש, פה שומעים קולות, בערים אחרות יש שטח פה יש עומק, במקומות אחרים יש הווה, פה יש עבר כאילו זה מתרחש עכשיו.

זו עיר יפהפייה ומורכבת ואני דווקא נהנה מזה שהיא נהייתה קדושה לדתות אחרות. עצם העובדה שבפרוש כתוב 'ביתי בית תפילה ייקרא לכל העמים', תמיד היה חזון שמפה תצא קריאה, זה מסר חינוכי אידיאליסטי לעולם, בתקווה שזה יהיה ככה.

חינוך

חינוך טוב זה התנאי לקיומנו. יש תמיד מה לתקן ולעשות ולפי דעתי המפתח הוא שכר יותר גבוה, כדי שאנשים צעירים וכישרוניים ירצו להיות מורים ושהמקצוע יוכל להתחרות בהצעות האחרות בשוק.

בית הנשיא

קו התפר של כל הניגודים שיש בארץ, יש קיטוב בין עדות מזרח ואשכנז, דתיים וחילונים, עולים חדשים וותיקים. שם יש אפשרות לאחות את זה. מכל הניגודים זה אחד המקומות המעטים שהוא בית חרושת להבנה הדדית.

זו הרגשת אחריות כבדה מאוד, אבל גם סיפוק גדול, הכרתי את כל שכבות האוכלוסייה. יש יהודים שבאו מ-102 ארצות, דוברים 81 שפות, איך מגבשים את כל אלה לעם אחד? בזה ראיתי את תפקידי. מצד אחד למצוא את מה שמשותף לכולם, בין שבאו מגרזיה ובין שממרוקו והמשותף בדרך כלל זה העבר, ההיסטוריה, התנ"ך ועם זאת לאפשר את הביטוי האינדיבידואלי של כל שבט ועדה בישראל, לתת ביטוי למיוחד שלה, למורשת שלה, לפולקלור שלה, לשירה שלה. אלה שני דברים שנראים כאילו סותרים אבל זה משלים.

דוד בן גוריון

כבוד גדול לעם ישראל שבזמנים כל כך קריטיים ניצב מחזיק בהגה איש כמו בן גוריון. אדם מסוגו נולד אולי פעם בכמה אלפי שנים, בלעדיו לא הייתה קמה מדינת ישראל ואם הייתה קמה לא הייתה קיימת. זה אדם נדיר, צירוף של חזון, ראייה מציאותית, אומץ לב וכושר מנהיגות, יחיד ומיוחד.

אני הייתי המזכיר שלו, מנהל לשכתו בלשכת ראש הממשלה יותר מעשר שנים. מובן שנוצר קשר מיוחד, זו הייתה חוויה לראות איך אדם עם אחריות כל כך גדולה, מתפקד תחת לחץ, שומר על איזון בין צרכים, זה לא פשוט. מי שרוצה להיות ראש ממשלה שידע שעל כתפיו ירבץ משהו מאוד כבד, אבל ודאי הרגשה של שליחות. היה הרבה מה ללמוד ממנו, אני מתגעגע אליו.

ספרים

תסכול: מתסכל שאין מספיק זמן כדי לקרוא את כל מה שאני רוצה. אין לי מקום לשים את כל הספרים שיש לי שאני קונה או מקבל, אבל תודה לאל שיש המצאה כזו שנקראת ספר ולא אוותר על זה בעד שום דבר אחר

פוליטיקה

יותר טובה ממה שנראית. היא נראית לא טוב, אם כי כשאני בודק את האנשים עצמם יש להם המון רצון לעשות טוב, אבל בגלל השגיאות של אחדים יצא שם רע לכל הפוליטיקאים. פוליטיקה זה חלק מהחיים וזה לא חייב להיות שלילי, אם רק האנשים שנושאים באחריות יהיו מודעים לכך שהם חשופים, כל דיבור, מעשה שלהם. צריכה להיות להם אחריות מה זה אומר לציבור כשזה מתגלה.

עברית

יצירה פלאית שכתוב בה ספר נהדר, התנ"ך, אבל היא גם קצת מסכנה, העברית, כי מתעללים בה, גם מזניחים אותה לעיתים קרובות. לפעמים יותר מדי פעמים מכניסים מילים לועזיות במקום עבריות, מתגנדרים בביטויים לועזיים כשלא נחוץ. יש מילים לועזיות שנכנסות ללשון באופן טבעי, כמו אקדמיה או אוניברסיטה, וזה לא ישתנה.

"בוסתן ספרדי" (יצירתו העוסקת בחיי משפחה ספרדית בירושלים)

מקום של נחת רוח, שמחתי. יש לי בתיק ערימה של תגובות ומכתבים של צופים שראו את המחזה. על ההצלחה מעיד המספר הרב של ההצגות. עלו יותר מ-1,100 במהדורה הזו שעדיין מועלית על הבמות ועוד קרוב ל-400 לפני 30 שנה במהדורה הראשונה. זה משמח אותי שזה הצליח, זה ביצוע יפה וטוב, שחקנים טובים. קדם לזה מופע אחר שעשיתי עם יהורם גאון. ראיתי תרבות שלמה שאין לה ביטוי, שלא באה לידי ביטוי על הבמה, ובקושי בספרות.

לדינו

זאת שפה שבאה מספרד והיא עברה תהליך של גיור כהלכה על ידי כך שנכנסו לשם הרבה מילים בעברית ובארמית. זאת שפה שגדלתי לתוכה, בכל השכונה דיברו לדינו, שזו ספרדית עתיקה. חוק בכנסת הקים רשות לאומית לתרבות היידיש וחוק מקביל - רשות לאומית לתרבות הלדינו, שאני יו"ר שלה. אז עושים הרצאות, מוציאים ביטאונים.

ערבית

צריכה להיות שפת חובה בבתי הספר. אני דובר ערבית, הייתי גם מורה לערבית. בבית לא דיברנו ערבית, אחרי אהל משה עברנו לגור בשיח' באדר ליד בניני האומה, אז היו שם משפחות יהודיות וערביות באותו בניין. שמעתי ערבית מילדותי ולאבי היו יחסים טובים עם ערבים בסביבה והיו באים אלינו. הקשבת, שמעתי ולמדתי. מלבד זאת למדתי ערבית ביסודי, בתיכון ובאוניברסיטה.

יצחק נבון (על עצמו)

בודק את עצמי כל הזמן, משתדל לעשות דברים שמעניינים אותי, שיגרמו לי סיפוק, אבל גם מתמודד עם דברים שנוחתים עליי שהם פחות נעימים. אני מודה לאל שנולדתי בתקופה הזאת ומלא הרגשת תודה לעם שבחר אותי להיות נשיא שלו.

זכיתי להיות בירושלים בזמן מלחמת העצמאות ולתרום את חלקי במודיעין, שהיה מכריע לגבי אזורים שונים בירושלים. זכיתי להיות בתפקיד הזה, וש אחרי 2,000 שנה אני בין אלה

שראו את הגשמת חזון הנביאים, קיבוץ גלויות - הקמת מדינת ישראל. זו זכות גדולה.

(מתוך: [רנית מזרחי, מושיק לין. בגובה העיניים עם יצחק נבון, NRG, 2009](#))

קורות חיים

יצחק נבון נולד ב-1921 בירושלים למשפחה ספרדית ותיקה של רבנים ידועי שם. התחנך בבתי-ספר דתיים ובבית-הספר התיכון שליד האוניברסיטה העברית. למד ספרות, ערבית, תרבות האסלאם וחינוך באוניברסיטה העברית.

1946–1949 עמד בראש המחלקה הערבית של ההגנה בירושלים.

1949–1951 כיהן מטעם משרד החוץ בנציגות הדיפלומטית באורוגוואי ובארגנטינה.

1951 כיהן כמזכירו הפוליטי של שר החוץ משה שרת.

1952–1963 כיהן כמנהל לשכת ראשי הממשלה דוד בן-גוריון ומשה שרת.

1963–1965 כראש האגף לתרבות במשרד החינוך והתרבות, פעל לביעור הבערות באמצעות הפעלת מאות חיילות אשר לימדו מבוגרים ביישובים החדשים ובערי-הפיתוח.

1965 נבחר לכנסת השישית כחבר רפ"י והצטרף למפלגת העבודה כשזו הוקמה ב-1968.

1972–1977 כיהן נבון כיושב-ראש ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ובשנים 1972–1977 שימש יושב-ראש הוועד הפועל הציוני.

באפריל 1978 נבחר לתפקיד נשיא המדינה. בתקופת כהונתו זכה לפופולריות רבה. הוא הרבה לסייר בארץ, קרא להעלאת רמת החינוך ולצמצום הפערים העדתיים. בשנת 1980 ביקר במצרים ונאם בערבית מול הפרלמנט. בשנת 1982 איים בהתפטרות אם לא תוקם ועדת חקירה בעקבות אירועי סברה ושתילה. בשנת 1983 פרש מן הנשיאות לאחר שסיים תקופת כהונה אחת, בכוונה להתמודד על מנהיגות מפלגת העבודה לקראת הבחירות לכנסת ה-11. 1984.

כאשר הורכבה ממשלת האחדות הלאומית לאחר הבחירות, מונה לסגן ראש הממשלה ולשר החינוך והתרבות. בתפקידו זה שם דגש מיוחד בחינוך לדמוקרטיה, במאבק בגזענות ובשילוב בין ערכים יהודיים לערכים כלליים. הוא המשיך לכהן בתפקיד שר החינוך והתרבות עד פרישת מפלגת העבודה מהממשלה במרס 1990.

יצחק נבון היה איש רוח וספר. הוא חיבר מספר ספרים ואת המחזה "בוסתן ספרדי", המתאר את הווי חיי העדה הספרדית בירושלים בתחילת המאה ה-20, ומוצג מזה 18 שנה בתאטרון הבימה.

כתיבה ועריכה: אילנה רבינוביץ, צפרית גרינברג